

K E R K R E G E N K E R K O R D E
IN DIE LIG VAN GOD SE REG EN ORDE VIR SY KERK

Proefskrif aangebied deur

CORNELIS JOHANNES SMIT

BA, Th.M.

om te voldoen aan die vereistes

ter verkryging van die graad

THEOLOGIAE DOCTOR

Kerkreg

In die Fakulteit Teologie aan die
Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys

Promotor: Professor G.P.L. van der Linde

Rustenburg

Julie 1985

Reg is méér as brood. Orde is nie minder as God se gerusstellende nabyheid nie. Die *nuwe orde* is ons behoud in die wêreld.

(Gedeeltelik ontleen aan O. Noordmans.)

Vir Ma Smit, Ma Empie

Vir Hettie en ons kinders

Engeli, Johannes, Marié, Hestertjie en Pieter

Ter gedagtenis aan beide ons vroeg ontslape pa's

'N WOORD VOORAF

Dit is aangenaam om eerstens dank en waardering teenoor my promotor, professor G.P.L. van der Linde, te betuig. Ek doen dit met diepe erkentlikheid. Kan dit anders as op 'n persoonlike noot? U diepgaande roepingsbesef, u persoonlike integriteit, u vermoë om tot die hart van 'n saak deur te dring en u ongeveinsde opregtheid, kon nie anders as om deur die jare 'n vormende invloed te hê nie. Om hierdie studie juis onder u leiding te kon voltooi, is meer as 'n akademiese bekroning; dit is 'n hoogtepunt op 'n lewenspad. Ewe graag betuig ek ook my waardering teenoor mevrou Van der Linde vir haar meelewing en gasvryheid.

Tydens my navorsing in Nederland was dit my voorreg om by professor en mevrou Van't Spijker te Apeldoorn tuis te gaan. Wat 'n onvergeetlike geleentheid! Die warmte van dié huis, die ruimhartigheid, die lewensvreugde en wysheid teen die agtergrond van akademiese toewyding, sal my bybly. En as 'n onverwagte geskenk: 'n blywende vriendskap. Die vrye toegang wat ek tot professor Van't Spijker se uitnemende biblioteek gehad het ('n boekery kan dit nie genoem word nie) bly in my herinnering steeds 'n vreugde. Ek kon ook verrykende gesprekke met professore J. Kamp-huis en D. Deddens van Kampen voer. Vir die insigte wat hieruit verkry is, is ek dankbaar.

Maar hoeveel ander gespreksgenote was daar nie oor die jare nie. Ek volstaan deur ten minste die te noem (wat my waardering vir sóveel ander nie minder maak nie) wat ek op die een of ander wyse in verband met hierdie studie kan bring: professore Bouke Spoelstra, Ludi Schultze, Sampie Simpson, Jacques Malan, Lourens du Plessis, Harry van Rooy; dr. Izak Bekker; Tom Larney.

En hoe sou ek die vormingswaarde wat die Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys en die Teologiese Skool op my gehad het, ooit kan vergeet. Sommige professore het geëmeriteer, enkeles het reeds ontslaap. Ek dink aan hulle elkeen met eerbied en erkentlikheid.

Vir die mooi gesindheid van die kerkraad van die Gereformeerde kerk Rustenburg, en van die gemeente, het ek die hoogste waardering. Die wyse waarop ek tydens my studie in ag geneem is, sal steeds 'n mooi herinnering bly. Ek dink met erkentlikheid aan die blywende belangstelling en meelewing uit my vorige gemeentes, Randfontein en Die Moot.

Ma Smit het vir my die tikwerk behartig. Daarvoor is ek dankbaar. Maar vir onberekenbaar méér bly ek haar 'n lewe lank dankbaar.

En my liewe vrou. Haar opoffering en steun het 'n 'vanselfsprekende' deel van hierdie studie geword. Hoe kan dit anders as dat ek innig dankbaar vir háár is? Maar nie die minste nie: ons kinders. Hulle vrolike aandeel was om my voortdurend daaraan te herinner dat die lewe méér as 'n proefskrif is. Daarom is ek juis aan hulle veel dank verskuldig.

Vir die toekenning van studiebeurse kom my opregte dank die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing en die Teologiese Skool Potchefstroom toe.

Ten diepste is my erkentlikheid 'n dankgebed tot die Here, ons God. Hy het my tot sy diens geroep. As Hy keer, kan niemand werk nie, maar as Hy werk, kan niemand keer nie. Sy reg is ons lewe, sy orde is ons behoud. Mag hierdie studie tot diens wees van sy reg en sy orde vir sy kerk. Tot sy verheerliking.

C.J. Smit
Rustenburg
Julie 1985

INHOUDSOORSIG

TER GELEIDE BY DIE INHOUDSOPGAWE

1. VERANTWOORDING
2. EKUMENIES-PRINSIPIEEL: DIE BEPALER EN BEDIENAAR VAN DIE REG EN DIE ORDE VIR DIE KERK
 - 2.1 Verkenning
 - 2.2 Die Roomse beskouing
 - 2.3 Die Lutherse beskouing
 - 2.4 Die Erastiaanse beskouing
 - 2.5 Die Kollegialistiese beskouing
 - 2.6 Die Kongregasionalistiese beskouing
 - 2.7 Calvyn se beskouing
 - 2.8 Bevinding
 - 2.9 Posisiekeuse
3. PRINSIPIEEL-AKTUEEL: GOD SE REG EN ORDE VIR SY KERK
 - 3.1 VERKENNING
 - 3.2 GOD SE KERK
 - 3.3 GOD SE REG (EN GERECHTIGHEID) VIR SY KERK
 - 3.3.1 Inleiding
 - 3.3.2 In die Ou Testament
 - 3.3.3 In die Nuwe Testament
 - 3.3.4 Peiling
 - 3.4 GOD SE ORDE VIR SY KERK
 - 3.4.1 Inleiding
 - 3.4.2 In die Ou Testament
 - 3.4.3 In die Nuwe Testament
 - 3.4.4 Peiling

4. AKTUEEL-FUNKSIONEEL: KERKREG EN KERKORDE

4.1 VERKENNING

4.2 KERKREG IN DIE LIG VAN GOD SE REG VIR SY KERK

4.2.1 Reg en kerkreg

4.2.2 Kerkreg in konteks

4.2.3 Oorsigtelike differensiasie: kerkreg en staatlike reg

4.2.4 Peiling

4.3 KERKORDE IN DIE LIG VAN GOD SE ORDE VIR SY KERK

4.3.1 Inleiding

4.3.2 Orde en kerk

4.3.3 Die kerkorde in diens ...

4.3.4 Sleutels vir die hantering van die kerkorde

4.3.5 Kort kontras: kerkorde en wet

4.3.6 Oorsigtelik: 'n sekondêre funksie

4.3.7 Peiling

4.4 BALANS

4.4.1 Inleiding

4.4.2 Die verhouding kerkreg en kerkorde

4.4.3 Dié verhouding in die kerkregeringstelsels

4.4.4 Samevatting

5. BESLUIT

BIBLIOGRAFIE

ABSTRACT

INHOUDSOPGAWE

1.	VERANTWOORDING	1
1.1	Uitgangspunt	1
1.2	Probleemstelling	2
1.3	Noodsaaklikheid	3
1.4	Aktualiteit	4
1.5	Doelstelling	5
1.6	Begrensing en metode	6
1.7	Komposisie	7
2.	EKUMENIES-PRINSIPIEEL: DIE BEPALER EN BEDIENAAR VAN DIE REG EN DIE ORDE VIR DIE KERK	10
2.1	VERKENNING	10
2.2	DIE ROOMSE BESKOUING	15
2.2.1	Inleiding	15
2.2.2	Die 'godelike reg' en die kerkbegrip	15
2.2.3	Diensbegrip	21
2.2.4	Gesagsbegrip	24
2.2.5	Samevatting	26
2.3	DIE LUTHERSE BESKOUING	29
2.3.1	Inleiding	29
2.3.2	Woord: wet en evangelie	30
2.3.3	Twee-ryke-leer	32
2.3.4	Kerk- en kerkregbegrip	34
2.3.5	Diens- en kerkregeringsbegrip	38
2.3.6	Samevatting	43
2.4	DIE ERASTIAANSE BESKOUING	45
2.4.1	Inleiding	45
2.4.2	Staatsoewereiniteit	45
2.4.3	Kerkbegrip	47
2.4.4	Verhouding tussen kerk en staat	50
2.4.5	Samevatting	51

2.5	DIE KOLLEGIALISTIESE BESKOUING	53
2.5.1	Inleiding	53
2.5.2	Histories: 'n grondverskuiwing	53
2.5.3	Kerkgrip	57
2.5.4	Gesagsgrip	59
2.5.5	Diensgrip	62
2.5.6	Samevatting	63
2.6	DIE KONGREGASIONALISTIESE BESKOUING	65
2.6.1	Inleiding	65
2.6.2	Cambridge Platform	66
2.6.3	Kerkgrip	68
2.6.4	Gesagsgrip	74
2.6.5	Diensgrip	76
2.6.6	Samevatting	78
2.7	CALVYN SE BESKOUING	80
2.7.1	Inleiding	80
2.7.2	Kerkgrip	81
2.7.3	Gesagsgrip	93
2.7.4	Diensgrip	97
2.7.5	Samevatting	101
2.8	BEVINDING: Die bepaler en bedienaar van die reg en die orde vir die kerk as daarsteller van 'n kerkregering	103
2.8.1	Die kerklike monarg	103
2.8.2	Die staatsowerheid	104
2.8.3	Die sinode	105
	<i>Perspektief</i>	107
2.8.4	Die gemeente	108
2.8.5	God	109
2.9	POSISIEKEUSE	111
	<i>Perspektief</i>	112
	AANTEKENINGE	114

3.	PRINSIPIEEL-AKTUEEL: GOD SE REG EN ORDE VIR SY KERK	131
3.1	VERKENNING	131
3.2	GOD SE KERK	135
3.2.1	Inleiding	135
3.2.2	In die Ou- en Nuwe Testament	135
3.2.2.1	Qāhāl	135
3.2.2.2	Συναγωγή en k ^e nīsh ^e tā'	138
3.2.2.3	Ἐκκλησία	139
3.2.3	Peiling	146
3.3	GOD SE REG (EN GERECHTIGHEID) VIR SY KERK	150
3.3.1	Inleiding	150
3.3.2	In die Ou Testament	151
3.3.2.1	Leksikologiese betekenis	151
3.3.2.1.1	Tsedheq	151
3.3.2.1.2	Ts ^e dhāqāh	152
3.3.2.1.3	Mish ^e pāt	152
3.3.2.1.4	Dhîn	154
3.3.2.2	Kontekstuele betekenisaspekte	154
3.3.2.2.1	Oriëntering	154
3.3.2.2.2	Reg en geregtigheid as eienskappe van YHWH	155
3.3.2.2.2.1	Betroubaarheid	155
3.3.2.2.2.2	Getrouheid	156
3.3.2.2.2.3	Regverdigheid	157
3.3.2.2.2.4	Goedertierenheid (liefde)	159
3.3.2.2.2.5	Barmhartigheid (ontferming)	160
3.3.2.2.3	Reg en geregtigheid in die handeling van YHWH	161
3.3.2.2.3.1	Heil (redding, verlossing, genade)	161
3.3.2.2.3.2	Heerskappy	163
3.3.2.2.3.3	Oorwinning	165
3.3.2.2.3.4	Herstelling (normalisering, opheffing)	166
3.3.2.2.3.5	Oordeel (regspraak)	167
3.3.2.2.4	Reg en geregtigheid in die lewensfeer van YHWH	169
3.3.2.2.4.1	Juridiese (heil)sfeer	169
3.3.2.2.4.2	Heilsfeer	170
3.3.2.2.4.3	Orde	172

3.3.2.2.5	Reg en geregtigheid in en deur die Messias	173
3.3.2.3	Samevatting	175
3.3.3	In die Nuwe Testament	176
3.3.3.1	Leksikologiese betekenis	176
3.3.3.1.1	Δικαιοσύνη	176
3.3.3.1.2	Δίκαιος	177
3.3.3.2	Kontekstuele betekenisaspekte	178
3.3.3.2.1	Oriëntering	178
3.3.3.2.2	God se reg en geregtigheid in Christus	180
3.3.3.2.3	'Reeds' en tog 'nog nie'	184
3.3.3.3	Samevatting	186
3.3.4	Peiling	188
3.4	GOD SE ORDE VIR SY KERK	195
3.4.1	Inleiding	195
3.4.2	In die Ou Testament	196
3.4.2.1	Leksikologiese betekenis	196
3.4.2.1.1	Chōq	196
3.4.2.1.2	'ōrach	196
3.4.2.1.3	Mits'wāh	197
3.4.2.1.4	Tōrāh	197
3.4.2.2	Kontekstuele betekenisaspekte	198
3.4.2.2.1	Oriëntering	198
3.4.2.2.2	Lewensreël van gehoorsaamheid	198
3.4.2.2.3	Lewensfeer gegrond op die geboorte	199
3.4.2.2.4	Die pad van die lewe	201
3.4.2.2.5	Die pad van die reg	202
3.4.2.2.6	Opdrag vanweë die verbond	203
3.4.2.2.7	Sigbaarmaking van die verbond	205
3.4.2.2.8	Diensbaar aan die belofte	206
3.4.2.2.9	Oorskryding van die orde	207
3.4.2.3	Samevatting	208
3.4.3	In die Nuwe Testament	209
3.4.3.1	Leksikologiese betekenis	209
3.4.3.1.1	Τάξις	209
3.4.3.2	Kontekstuele betekenisaspekte: semanties bepaal	210
3.4.3.2.1	Oriëntering	210

3.4.3.2.2	God se orde in Christus	211
3.4.3.2.3	'Reeds' en tog 'nog nie'	215
3.4.3.3	Samevatting	220
3.4.4.	Peiling	221

AANTEKENINGE 226

4.	AKTUEEL-FUNKSIONEEL: KERKREG EN KERKORDE	230
4.1	VERKENNING	230
4.2.	KERKREG IN DIE LIG VAN GOD SE REG VIR SY KERK	234
4.2.1	Reg en kerkreg	234
4.2.1.1	Inleiding	234
4.2.1.2	Reg en oorsprong van die reg	235
4.2.1.2.1	Die Griekse filosowe	235
4.2.1.2.2	Teorieë	236
4.2.1.2.2.1	Die natuurregsleer	236
4.2.1.2.2.2	Die positiwisme	239
	<i>Perspektief</i>	241
4.2.1.2.3	'n Skrifgebonde beskouing	242
	<i>Perspektief</i>	244
4.2.1.2.4	Samevatting	245
4.2.1.3	Reg en die sondeval	246
4.2.1.3.1	Voor die sondeval	246
4.2.1.3.2	Die wet	247
4.2.1.3.3	Na die sondeval	249
4.2.1.3.4	Samevatting	252
4.2.1.4	Wese van die reg	253
4.2.1.4.1	Raamwerk	253
4.2.1.4.2	In die lig van God se reg	254
4.2.1.4.3	'n Verhoudingsbegrip	256
4.2.1.4.4	Die sinkern	258
	<i>Perspektief</i>	262
4.2.1.4.5	Samevatting	263
4.2.1.5	Reg en kerk	263
4.2.1.5.1	Omlysting	263
4.2.1.5.2	Twee pole	264
4.2.1.5.3	Twee groothede	268

4.2.1.5.4	Op soek na 'n versoening	269
4.2.1.5.5	'n Skrifbepaalde beskouing: geen tweespalt	276
4.2.1.5.6	Samevatting	282
4.2.1.6	Kerkreg	283
4.2.1.6.1	Oriëntering	283
4.2.1.6.2	Bedieningsfunksie	285
4.2.1.6.3	Kerk-gerig	287
4.2.1.6.4	Formele reg	290
4.2.1.6.5	En méér as formele reg	292
4.2.1.6.6	Die kerkregnorm	295
4.2.1.6.7	Reg vanweë die herstelling	298
4.2.1.6.8	Ook méér as institusionele reg	299
4.2.1.6.9	Goddelike reg?	302
4.2.1.6.10	Kernomskrywing	304
4.2.1.6.11	Samevatting	306
4.2.2	Kerkreg in konteks	309
4.2.2.1	Inleiding	309
4.2.2.2	In konteks met die verbond	309
4.2.2.3	In konteks met die koninkryk	316
4.2.2.4	In konteks met die eskatologie	321
4.2.2.5	Samevatting	325
4.2.3	Oorsigtelike differensiasie: kerkreg en staatlike reg	327
4.2.4	Peiling	330
4.3	KERKORDE IN DIE LIG VAN GOD SE ORDE VIR SY KERK	338
4.3.1	Inleiding	338
4.3.2	Orde en kerk	339
4.3.2.1	God se orde ...	339
4.3.2.1.1	... as normatiewe voorskrif	339
4.3.2.1.2	... as kerk	341
4.3.2.2	Die kerkorde	343
4.3.2.2.1	Noodsaaklike onderskeid	343
4.3.2.2.2	Karakter	343
4.3.2.2.3	Funksie	346
4.3.2.2.4	Gesag	349
4.3.2.2.5	Noodsaaklikheid	352
4.3.2.2.6	Meer as één kerkorde?	355
4.3.2.3	Samevatting	356

4.3.2.3	Samevatting	356
4.3.3	Die kerkorde in diens ...	358
4.3.3.1	... van die Ordegewer	358
4.3.3.2	... van God se orde	359
4.3.3.3	... van die vrede	363
4.3.3.4	Samevatting	364
4.3.4	Sleutels vir die hantering van die kerkorde	365
4.3.4.1	Omlysting	365
4.3.4.2	Chok ^e māh	366
4.3.4.3	Aequitas	367
4.3.4.4	Aedificatio	369
4.3.4.5	Samevatting	370
4.3.5	Kort kontras: kerkorde en wet	371
4.3.5.1	Oriëntering	371
4.3.5.2	Wetsuitleg en wetstoepassing	371
4.3.5.3	Kerkordetoepassing	374
	<i>Perspektief</i>	375
4.3.5.4	Samevatting	376
4.3.6	Oorsigtelik: 'n sekondêre funksie	377
4.3.7	Peiling	379
4.4	BALANS	381
4.4.1	Inleiding	381
4.4.2	Die verhouding kerkreg en kerkorde	381
4.4.3	Dié verhouding in die kerkregeringstelsels	383
4.4.3.1	Die Roomse kerkregeringstelsel	383
4.4.3.2	Die Lutherse kerkregeringstelsel	384
4.4.3.3	Die Erastiaanse kerkregeringstelsel	385
4.4.3.4	Die Kollegialistiese kerkregeringstelsel	385
4.4.3.5	Die Kongregasionalistiese kerkregeringstelsel	386
4.4.3.6	Die Presbiteriale kerkregeringstelsel	386
4.4.4	Samevatting	387
	<i>AANTEKENINGE</i>	390
5.	BESLUIT	397
	BIBLIOGRAFIE	403
	ABSTRACT	438